

ברכות אברהם: הספק וההכרעה של יצחק

תולדות תשפ"ג שלום רב

כאשר רבקה מצווה את יעקב לרמות את יצחק ולקבל את הברכות היא אומרת לו לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים וגו', וכבר עמד רש"י על התמיה וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא פסח היה, האחד הקריב לפסחו והאחר עשה מטעמים, והיינו לקרבן חגיגה, ורש"י ציין לפרדר"א למקור לזה, וכן הוא גם בת"י ובעוד מדרשים. והנה בודאי זהו מדרשו, שכך סיבבה ההשגחה שיקיים יצחק עי"ז את חיובי חג הפסח, אבל לפי הפשט זה קשה להבין, הלא יצחק לא ביקש את זה מעשו, הוא רק אמר לו וצא השדה וצודה לי ציד, הרי שאם היה בדעתו של יצחק לחגוג את הפסח בשתי בהמות היה מצוה כן לעשו להביא לו שתי צידות, אבל מטעמים שלו לא עשה כן, וא"כ מה ראתה רבקה לשנות מציווי ולהכפיל את הבקשה, ואדרבה זה אמור להגביר את חששו של יצחק שיש כאן איזו מרמה וקנוניא, שהרי הוא ביקש ציד, כלומר גדי אחד, ואילו עשו מביא לו שני גדיים, א' לפסח וא' לחגיגה, ובודאי יעקב לא נכנס אל יצחק אביו ואמר לו הנני מביא לך שני גדיים אחד לפסח ואחד לחגיגה, והדבר צ"ב, וכי כוונת רבקה היתה לזכות את יצחק בקיום חג הפסח?

כבר תמחו כל המפרשים על שיקול דעתו של יצחק לברך את עשו במקום יעקב, וכי לא ידע יצחק שיעקב יותר ראוי לברכות מעשו, ועוד יותר תמוה מה שנראה שזכות הברכות שייכת לעשו משום שיעקב ביקש ממנו לצוד לו ציד, וכי מטעם זה לבד יש לו את זכות הברכה, וכבר דנו בזה כל המפרשים, ואף שלפי פשוטו זכה לזה מכח זהירותו במצות כבוד או"א, שזו היתה המצוה העיקרית של עשו שבעבורה יכול לזכות בברכות, אבל א"כ זה לא נראה הוגן, שהרי היה יכול לומר ליעקב לעשות משהו שהוא יכול להצליח בו, וכגון לומר לו דברי תורה ובודאי היה יעקב מצליח בזה, וא"כ מדוע שיזכה עשו בגלל המצוה הזו יותר ממה שיזכה יעקב בגלל המצוה שלו. ומחמת זה יש מפרשים שיעקב לא הכיר את מהותו האמיתית של עשו, שהרי פירש"י שעשו היה מרמהו בדברים כי ציד בפיו, וזה נחשב כטעות מצדו של יצחק. אבל אין זה המסורה שלנו בלימוד החומש לומר שיעקב טעה, וגם לגופו של דבר לא נראה כן, שהרי רואים שכאשר נתוודע לו טעותו אמר גם ברוך יהיה על יעקב, ופירש"י שכאן ברכו מדעתו, הרי שאין כאן טעות.

ברצוני לחדש שכל הקושיא מעיקרה לק"מ, וכל ההנחה שיעקב החליט בוודאות לברך את עשו אינה נכונה, כי באמת לא היה מוחלט אצל יצחק למי יתן את הברכות, אלא שהיה אצלו גדול למי לברך – האם הברכות ראויות לעשו שהרי בכורו הוא, ומחמת זה לבד מגיעות לו הברכות, או שמא הן יותר ראויות

ליעקב בנו הקטן, שהרי הוא איש תם ויושב אהלים, ואולי הוא יותר ראוי, ואולי גם היה ידוע לו דעתה של רבקה זוגתו שבהחלט סברה שהברכות יותנו ליעקב, ולכן היה ספיקא דדינא אצל יצחק מה לעשות, ולא ידע להשית עצות בנפשו, ומן הסתם התלבט בזה כל ימי חייו ודחה את ההכרעה, לא היה לו למי לשאול שאלה חמורה זו, שהרי אברהם אביו ושם ועבר רבותיו כבר לא היו בחיים, וה' מתעלם ממנו ולא מצוהו מה לעשות¹, אבל הנה נא זקנתי לא ידעתי יום מותי, והוא צריך לבוא לידי החלטה, ולכן הוא חידש מהלך שעל ידי זה הוא יוכל לבוא לידי החלטה, ובכדי למצוא את המהלך הזה הוא עיין בהיסטוריה של המשפחה, לראות איך התנהגה המשפחה בפעם האחרונה שהוצרכו לבוא לידי החלטה ולא מצאו את הדרך, ועפ"י היסוד הזה הוא עשה מה שעשה².

וצריכים להדגיש שזה לא היה החלטה של מה בכך. דצריכים לדעת שכל ההשתלשלות של הברכות שקבל יעקב מיצחק, אין זה ענין זוטא ושולי, אלא הוא מיסודי היסודות להבין את סיבת הקיום של כלל ישראל בעולם, וזה המקור העיקרי לזה שאנו קיימים ומקבלים שפע ברכה מהקב"ה, ונקודה זו נתגלתה לנו מפי הגר"א [בפירושו על חד גדיא בהגש"פ] וז"ל: כלל גדול אצלנו שכל הטובות שהיו ושיהיו עוד, בין בעולם הזה ובין בעולם הבא, את כולם ירשנו מאבותינו בעת שבירך יצחק את יעקב, ולולא הברכות חסרנו את כל, והכל היו לעשו עכ"ל הקדוש. ונמצא שעוד הרבה שנים קודם יציאת מצרים כבר נתייסד שליל ט"ו בניסן הוא ליל שמורים, ורק בשעת היציאה אז היתה הפעולה האחרונה שאז יצא זה מהכח אל הפועל, ובאמת זה התחיל עוד מליל הפסח הקודם שאז נתבשר אברהם אבינו על לידת יצחק, שלדעת כמה מחז"ל ורש"י עה"פ ומצות אפה ויאכלו זה אירע בליל פסח, וזה נמשך לליל הפסח בימי יצחק, וממילא זה החלטה גורלית שיש לה הרבה השלכות.

אלא שזה גופא דבר נפלא עד מאד, דהנה היום אנו רואים התגברות ענין האנטשמיות, וכל אחד מחפש לדעת מאין נובע האנטשמיות ומה יש לעשות בכדי להתמודד אתו ולעקרו מן העולם, אבל באמת הרי מפורש בתורה שיסוד שנאת עשו ליעקב הוא בא מזה שוישטם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו גו' ואהרגה את יעקב אחי, ואין ספק שההלכה שעשו שונא ליעקב הרי נוסדה מחמת הסיפור הזה של בא אחיך במרמה ויקח ברכתך, הרי שיש כאן דבר והיפוכו, שמצד אחד הברכות שקיבל יעקב הן הן השפעת כל הטובה שיש לישראל בעוה"ז, בלי זה היה לנו כלום, אבל מצד שני האופן שבו קיבל יעקב את הברכות גרם לשנאת עשו ליעקב שאנו סובלים ממנה עד ימינו, הרי שאותו הענין גרם לשני הפכים, זה הברכה הגדולה וזה

הראשון.

2. ויש להוסיף שזה ידע בוודאות שלא היה יכול ליתן את הברכות לשניהם, שהרי הקב"ה אמר לאברהם כי ביצחק יקרא לך זרע, ודרשינן בגמ' ביצחק ולא כל יצחק, וביאר הגר"ז עה"ת בשם הגר"ח דבעצם ההבטחה ליצחק נגזר שלא חלק מיצחק ימשיך להיות זרע אברהם ולא כל יצחק, ורק אחר שקיבל יעקב את הברכות אז נתגלה שברכת אברהם ניתנה ליעקב ולא ליצחק וכמש"כ הרמב"ם בפ"י ממלכים הל"ז עי"ש, ולפ"ז ידע יצחק שלא יכול ליתן הברכות לשניהם, אבל לא ידע מי הוא שנחשב זרע אברהם.

1. ובאמת ההתלבטות הזו כבר התחילה בימי אברהם, שהרי בסוף פרשת חיי שרה כתוב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלקים את יצחק בנו, ופירש"י אע"פ שמסר הקב"ה את הברכות לאברהם, נתיירא [אברהם] לברך את יצחק מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר יבוא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקב"ה וברכו, הרי שכבר אברהם חשש והסתפק מי יקבל את הברכות עד שנמנע מלברך את יצחק משום שידע שיעקב יצטרך לברך את עשו, ולכן עכשיו בשלהי ימי יצחק חזר הספק הזה למקומו

הקללה הגדולה, ובהשקפה ראשונה זה נראה כעין סתירה, דאם הברכות כ"כ חשובות לנו א"כ מדוע לא סיבבה ההשגחה שיעקב יקבל את הברכות באופן ישר והוגן, כך שלא יצמה מזה אלפי שנים של שנאת ישראל, וזה הרי ברור שכל הסיפור נסתבב ע"י ההשגחה, שהרי כך אמרה רבקה ליעקב עלי קללתך בני, ותרגם אונקלוס עלי אתאמר בנבואה דלא ייתון לוטיא עלך, וא"כ מדוע נסתבב הדבר בדרך זה, וגם תמוה דהלא באמת בסופו של דבר מכל זה אכן כן הגיע קללתך ליעקב, שהרי אנו סובלים מזה עד סוף כל הדורות, שהרי יסוד האנטישמיות הוא שהיהודים שולטים בעולם ולוקחים את כל מה ששייך לגוי, וזה הלא הכל נובע מסיפור הברכות?

ופשוט שכ"ז לא קשה כלל, ואדרבה הדרך היחידה שאפשר לברכות לבוא ולפעול ולהגיע לתכליתן הוא רק בדרך זה, דהלא הברכות הם הברכות שניתנו לאברהם שמסרן ליצחק ועכשיו הם נמסרים ליעקב, ומדוע קיבל אברהם את הברכות עד שהבטיח לו הקב"ה כל דבר טוב, הרי זה פשוט בפסוק שמכיון שמצא הקב"ה את אברהם נאמן לפניו, והוא יודע כי הוא יצוה את בניו ואת ביתו אחריו לשמור דרך ה' לעשות צדקה ומשפט "למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו", כלומר הברכות הם על תנאי שישמרו את דרך אברהם, ומי שישמור את דרך אברהם הוא זה שמקבל את הברכות, אבל מכיון שהיה ידוע ליודע עתידות שיבוא זמן שכלל ישראל לא ישמרו את התורה ושוב לא יהיו ראויים לברכות אברהם, והם יאבדו את הזכות, ולכן מתחלת ברייתם הודיע שם לרבקה ששני גוים בבטן ושני לאומים ממעיין יפרדו, ופירש"י מן המעיים הם נפרדים זה לרשעו ולזה לתומו, ולאם מלאם יאמץ פירש"י לא ישוו בגדולה כשזה קם זה נופל כו' לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים, ולכן כאשר מברך יצחק את עשו הוא מודיע לו ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל צוארך, כלומר תמיד זה צריך להיות כך, ופירש"י כשיעברו ישראל על התורה אז יהיה לעשו פתחון פה להצטער על הברכות שנטל יעקב, ואז יש רשות לעשו לפרוק את עול יעקב ולהתנקם בו עד מות, ואז לא רק שלא יהיה השפעות טובות אלא כל השנאה של עשו תרד בהלם על בני ישראל, ונמצא שכל השנאה של עשו כאשר יעבור יעקב על התורה וההיתר לשנוא אותו הכל בנוי על מרמת הברכות, ונמצא שכך מוכרח להיות ביסוד דינם, שיעקב מוכרח לקבל את הברכות במרמה, ועשו צריך להרגיש כאב גדול ונורא מחמת המרמה הזו, והכאב הזה חוזר וניער בכל פעם שיעקב עובר על התורה, שאז ניתנה רשות לעשו לפרוק עולו של יעקב. ונמצא שאמנם הברכות הם תרתי דסתרי, הם הברכה היותר גדולה והקללה היותר גדולה, אבל בלי הקללה הגדולה גם א"א לברכה שתתקיים, כי הברכה תלויה בשמירת התורה ועשיית צדק ומשפט, והקללה היא ששומרת ע"ז ומכריחה את ישראל לשוב בתשובה ולחזור לאביהם שבשמים כל זמן שהם סובלים מצרות השמד של עשו, שניתן לו רשות לזה, והוא עושה עבודה טובה בשמדתן של ישראל בגלל הכעס והשנאה של מעשה

הברכות³.

אלא, שכאמור יצחק מלתבט למי ליתן את הברכות, לבן הבכור או לבן שאולי יותר טוב ממנו. ובכדי להחליט שאלה קשה זו, התחיל לחשוב איך היה אברהם מחליט בזה, כלומר איך מחליטים מי הוא האדם הנכון כאשר קשה לדעת אם זה טוב או לא, ועלה בדעתו שצריכים לעשות בחינה, נסיון קטן, לבחון את מהות האדם, ואז לא רק שידע עוד מידע איך להחליט, אלא זה יהיה בשבילו כעין סימן מן השמים מה הדבר הנכון שעליו לעשות.

מה עשה יצחק? איך זוכים לס"ד להחלטה כה גורלית? הוא עיין בהיסטוריה של המשפחה וראה איך שאברהם ואליעזר בחרו את רבקה להיות אשתו, שהרי אם נעייין נראה שכל בחירתה של רבקה להכנס לביתו של אברהם ולישא את יצחק היה בנוי על בחינה דומה, שהרי באמת פלא איך שבחר אליעזר באשה הראויה ליצחק ע"י נסיון השקאת הגמלים, והגמ' בתענית אמנם אומרת שזה היה בקשה שאינה כהוגן אלא שמן השמים נענה כהוגן, ועיין ברש"י שהסביר את המהלך שאמר אליעזר שאם היא תשקה את הגמלים ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי היא ליכנס בביתו של אברהם, ואמנם תמוה איך אפשר לידע את זה רק ע"י שהיא משקה את הגמלים, וכי זה לבד מורה על כל האישיות של הבן אדם, ואיך אפשר לדעת בבירור שהיא האשה, אמנם ביאר בכלי יקר ועוד הרבה כי הכסף יענה ויעיד על הכל, וכל אדם ניכר בכיסו אם זך וישר פעלו, ואין לך מצרף וכו' הבחינה על האדם כי אם הכסף והזהב כו' ומכאן למד אליעזר שלא בדק את רבקה כי אם במדה זו אם יש לה עין טובה וגומלת חסדים לכך אמר אני לא אתבע ממנה כ"א שתתן לי לשותות וכו', הרי שהבין אליעזר שבכדי ליכנס ולהמשיך זרע אברהם וליכנס לביתו של א"א צריכים להיות מיוחד במדה זו, ורק מחמת זה נבחרה רבקה, כלומר הבחינה היא רק בנושא זה, אלא שממילא אם היא תעבור את הבחינה זה יהיה הראיה וההוכחה כי אתה הוכחת לבן אדני ובה אדע כי עשית חסד עם אדני, והיינו שהשידוך הוא מן השמים, אלא איך אפשר לדעת שזה רצון שמים, אז לכן יש בחינה במדה יסודית לראות עם היא מתאימה למשפחה, ואם היא עוברת את זה אז זה ראייה שזה מן השמים⁴.

וביאר הדבר ביתר עומק שבחר אליעזר נקודה זו לבחון את רבקה, והנה כידוע מכל המקורות, המדה העיקרית שבה התדבק אברהם אבינו בה' היתה לפי מדת החסד של הקב"ה, שהיה מכניס אורחים, ויטע אשל בב"ש, וכל הזכות של המן ושל באר המים שזכו לו בניו בא מזה שהכניס אברהם אבינו את האורחים בכל פרט ופרט, כלומר הנהגת החסד שלו זה כשביל להבליט את מדת החסד של הקב"ה ועל ידה הוא קרא בשם ה', שע"י עשיית החסד עם אנשים הוא מורה שהקב"ה הוא רב חסד, הוא מלמד את היסוד של מה הוא גומל חסדים אף אתה גומל חסדים, כלומר זה הדרך לקרא ולהפיץ את שם ה' ע"י מדת החסד, וגם צריך להקדים שאף שבימינו חסד כולל הרבה דברים, ואפשר להתחסד עם אנשים בהרבה מישורים, אבל בימים מקדם

מדוע צריכים לחפש מידע ולהפגש ולעשות כל ההשתדלות, אלא שפשוט שהאדם צריך לבחון מה שמתאים לו, ולכן נפגשים כמה פעמים, אבל אי אפשר לדעת את הכל על הבן זוג לאחר כמה פגישות, אלא שאם הפגישות עוברות בסדר והכל נראה למראית עין שהוא טוב, ממילא זה סימן מן השמים שזה האשה הראויה, ואם הפגישות לא טובות אז זה סימן מהשמים שאין היא האשה הנכונה.

3. ולפמש"כ בהערה הקודמת י"ל דביצחק ולא כל יצחק נכלל היסוד שרק חלק מיצחק יירש את זרע אברהם, היינו שהא גופא מטעם זה נעשה כן, כלומר שחלק ה' יקבל את הברכות והחלק השני ישמור שהברכות מגיעים רק למי ששומר את התורה, ואם לאו יש להם רשות להשמידו, ונמצא שכך זה נסוד כבר בתחלת ההבטחה לאברהם אודות יצחק.

4. וזה באמת יסוד כל השידוכים אפילו בזמננו, שהלא אם השידוך מן השמים

כל עבודת החסד היתה תלויה בענין האוכל והמשקה, שזה היה עיקר צורך וחיות האדם, מי שלא היה לו אוכל ומשקה היה מת, ועיקר החסד הוא להאכיל ולהשקות, ולכן ויטע אשל כבאר שבע הוא שהיה מאכיל ומשקה, וכל החסדים של אברהם סובבים על הענין האוכל, ומי שהאכיל יותר אז הוא נהיה בעל חסד גדול יותר, זה המציאות של אז, וכזה התגבר אברהם יותר מכל בני דורו, וזה גם נקרא בלשון חז"ל כח הנדיבות של אברהם אבינו, מה יפו פעמים בנעלים בת נדיב זה אברהם אבינו.

צריך להוסיף שגמילות חסדים זה שונה מצדקה, דצדקה עושים עם העני שיש לו חסרון ומשלימים חסרוננו כפי הראוי לו, אבל גמילות חסדים אומרת הגמ' בסוכה דף מ"ט שהיא לעניים ולעשירים, והיינו שאף שהאדם עשיר אבל מכיון שיש לו איזה צורך עכשיו, או אפילו אין לו צורך, אבל אם יהיה לו עוד משהו אז ישמח בזה, גם זה נחשב גמילות חסדים אע"פ שלא נחשב צדקה, ולכן א"א לעשות גמ"ח ממעות מעשר אם המקבל אינו עני לפי גדרי ההלכה, ולכן הדין הוא שבן שמפרנס את אביו, שאם אביו עני אז זה בגדר צדקה, אבל אם אביו עשיר אלא שהבן עושה עמו חסד, זה לא יורד ממעות מעשר. ומבואר שגמ"ח זה לא דוקא למלאות חסרון, אלא זה מעל ולעבר החסרון, והיינו שגמ"ח הוא משורש חסידות, וחסידות פירושה האמיתי זה שחי את חייו לפנים משורת הדין, ולכן כאשר הוא גומל חסד, זה למעלה מהצורך.⁵

וזה בדיוק מה שעשה אברהם עם המלאכים, שמיד שנכנסו לביתו אמר להם ואקחה פת לחם וסעדו לבכם, לא יותר מזה, וזה רק בגדר צדקה הלא פרוס לרעב לחמך, אבל מכיון שהסכימו להשאיר, מיד מזנק אברהם ממצב של צדקה למצב של גמ"ח, ולכן הוא מכין אצל שרה לא רק לחם אלא עוגות, ואל הבקר הוא רץ ומכין שלש פרים בכדי שיהיו ג' לשונות בחרדל, ועוד לוקח חמאה וחלב ומגיש להם⁶ שזה מעל ולעבר כל חיוב, ומזה הוא דילפינן דגדולה הכנסת אורחים יותר מהקבלת פני השכינה. וזה גם כח הנדיבות הגדול שהוא הראה עם לוט, ועם מלך סדום ועם עפרון, שבכל אלו מבליטה התורה את כח נדיבותו של א"א.⁷

ולכן כאשר רצה יצחק להחליט מי מקבל את ברכת אברהם, הרי פשוט שלכתחלה הוא צריך לראות מי ההולך בדרכו של אברהם אבינו בכדי שיקבל את הברכות, ולכן באמת כל חייו אהב יצחק את עשו "כי ציד בפיו", שרש"י ע"פ חז"ל פירש שהכוונה שרימה אותו, וכ"כ ת"י, אבל שאר המפרשים פירשו לפי פשוטו שנתן לו צידה והאכילו, וכן תרגם אונקלוס ארי מצידיה הוי אכיל, וכ"כ ראב"ע, וכן הביא רמב"ן בשם המפרשים (רד"ק), וכ"כ רשב"ם, וכ"כ חזקוני, ועיין כלי יקר שפירש

5. ובאמת עוד מבואר בגמ' לחלק בין צדקה שהוא בממונו ובין גמ"ח שהוא בגופו, ומבואר שזה דין בעושה החסד ולא במקבל, כי אם זה תלוי במקבל א"כ מה החילוק לו מאין יבוא עזרו, אבל בגמ"ח הנקודה הוא שיעשה בגופו משום שזה מצות הגומל לא השלמת חסרון הנגמל. והנה במ"ר חיי שרה עה"פ ואח"כ קבר אברהם את שרה אשתו הה"ד רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד רודף צדקה זה אברהם כו' וחסד שגמל חסד לשרה כו' א"ל הקב"ה אני אומנותי גומל חסדים תפסת אומנותי וכו'. ולכאורה תימה מה הראיה מכאן שאברהם גמ"ח, הלא קבורת האשה הוא מחיובי הבעל לאשתו. ונראה שדייק המדרש מלשון ואח"כ קבר אברהם את שרה אשתו, משמע שהוא בעצמו ובגופו עסק בקבורתה, ואע"פ שהיה אפשר לו לצוות לעבדיו שיקברו את שרה מ"מ לא עשה כן, והיינו משום

שכאשר שאלו אביו מה אתה עושה כל היום היה מתנצל ואומר שהוא עסוק לצוד ציד להביא טרף לפיו של אביו, אבל אין כאן מחלוקת בין המפרשים, שזה גופא הרמאות, שרימה את אביו להראות לו שהוא גדול במדת החסד והוא יורשו האמיתי של אברהם, ולכן רימה אותו ע"י ציד, אוכל, כי זה עיקר החסד שהיה יכול לעשות אתו, הרי שלפי מחשבתו של יצחק עשו היה גדול במדת החסד, שזה מה שהוא ראה במעלה גדולה של עשו וחשב שבזה הוא ממשיך את דרכו של אברהם, ומכיון שידע שיעקב הוא איש תם יושב אהלים, ואת מדת החסד של אברהם אין לו אפשרות לקיים, ממילא לא מגיע לו ברכת אברהם, ואמנם אילו היה מבקש מיעקב לומר לו דברי תורה זה היה מראה על גדלות נפשו וצדקותו של יעקב, אבל מכיון שכאן המטרה היא ליתן ברכות אברהם לממשיך דרכו – למען אשר יצוה את בניו ואת ב"ב אחריו לעשות צדקה ומשפט, ורק הוא יזכה לברכת אברהם כדמסיים הפסוק, לכן הסתפק יצחק שאולי בזה גדול יותר עשו, ורק היה צריך למצוא דרך להכריע בוודאות שעשו באמת גדול במדת החסד, שהרי מן הסתם גם הוא הסתפק אולי עשו מרמה אותו ואולי הוא באמת לא המשך של אברהם אפילו במדה זו, ולכן הוצרך לבוא לידי בחינה ונסיון, כלומר שיורוהו מן השמים שאכן ראוי הוא עשו להיות נבחר לקבל את ברכת אברהם מיצחק.

מה היתה הבחינה? בדיוק כמו אצל אליעזר, והיינו שרצה יצחק לראות אם עשו יעשה עוד יותר ממה שהוא מבקש ממנו, ולכן ביקש יצחק מעשו רק את המינימום, כלומר צא השדה וצודה לי ציד ותבשל אותם ותתן לי, פשוט שביקש ממנו רק מנה אחת, וגם לא ביקש ממנו לאפות לחם שזה לכאורה צריך להיות מובן מאליה למי שמכין סעודה ורוצה להנות את המקבל, לא ביקש ממנו יין שזה דבר שצריך לבא ביחד עם סעודה חשובה [ובפרט בליל פסח], אלא ביקש ממנו אוכל כאילו זה בתור צדקה, כאילו אין לו מה לאכל והוא צריך ארוחת ערב [וכן באמת למד ראב"ע שבקשת יצחק לצוד ציד הוא משום שפשוט לא היה לו אוכל ולא היה יכול לברך אותו מתוך רעבון, ואמנם הרמב"ן דחה ביאור זה לגמרי], אבל כוונתו היתה לראות מדרגת עשו בגמילות חסדים אם היא מגיעה למדרגתו של א"א עכ"פ במישור הזה, כלומר האם יבין עשו מה שהבינה רבקה בבחינת אליעזר, שכאשר מבקשים מהשני איזה דבר, אם הוא באמת גומל חסדים ממדרגה ראשונה אז הוא יעשה הרבה יותר, מעבר ומכל [ג' לשונות בחרדל וכו'], ואם עשו יגיע למדרגה זו אז זה ההוכחה שראוי הוא לקבל ברכת אברהם, בדיוק כמו שזה היה ההוכחה שראויה רבקה ליכנס לביתו של א"א, זה מה שהחליט יצחק לנסות משום שלא היה יכול להחליט בין עשו ובין יעקב,

שרצה לילך בדרך ה' שאומנותו גמ"ח (דברי יוסף).
6. ובסופו של דבר לא נזכר שהביא הלחם, וברשב"ם ביאר משום שזה פשוט, וכן הוא במדרש, וברש"י בשם הגמ' כתב שבאמת לא הביא משום שפירסה נדה, אבל לפמ"ש"כ היינו שהלחם הוא הציע רק בשביל שישארו ויקבלו קצת אוכל להשביע רעבונם, אבל מכיון שראה שהסכימו להשאיר שוב לא הגיש לחם אלא הגיש הרבה למעשה מזה.
7. ובאמת ליעקב פירש שכח נדיבותו של אברהם נבע מזה שהוא זה שהיה הראשון להכיר שיש בעל לבירה זו, וממילא מכיון שיש אדון שברא את העולם והכל שייך לו, ממילא הממון אינו שלי בלא"ה שהרי הוא שייך לאדון כל, וממילא קל מאד להיות נדיב, שבלא"ה זה לא כספי.

ולכן רצה לנסות את עשו. ולכן באמת אילו היה עשו/יעקב חוזר ליצחק רק עם המינימום בדיוק כמו שהוא ביקש, אז הוא לא היה מקבל את הברכות, ואז היה מנסה את יעקב לראות האם הוא גומל חסד כמו סבא אברהם.

ולכא מדי דלא רמיזי באורייתא, דהנה בפ"ג כאשר מצוה יצחק את עשו וצא השדה וצודה לי ציד, תיבת ציד היא כך בקרי, אבל הכתיב הוא צידה, וכבר עמדו ע"ז חז"ל דמדוע יש כאן ה"א יתירה, וביארו שלמדו ה' הלכות שחיטה, והובא זה בבעה"ט, ולפי פשוטו זה תימה גדולה שהרי עשו היה מביא לו ציד כל ימיו, ואין לימדו רק עכשיו. אבל לדברינו אפשר באופן מחודש ונפלא, שתיבת ציד הוא לשון מסוים, כמו לשון הפסוק באחרי מות אשר יצוד ציד חיה או עוף, כלומר דבר מסוים או חיה או עוף, אבל תיבת צידה לא קאי על החיה או העוף הניצוד, אלא על פעולת הצידה, וכמו שאומרים we are going hunting, שאין הכוונה לחיה או עוף מסוימת, אלא למבצע הצידה, אנו נלך לצוד כמה שאפשר בזמן שאנו מקדישים לצידה, ואם נמצא יותר אז בודאי יותר טוב, ולכן הכתיב – שהוא עומק כוונתו – היה שביא לו יותר ממה שהוא מבקש, כי זה הוא מה שהוא בוחן אותו, אבל ההוראה שנתן לו יצחק היתה רק בגדר צדקה, והבחינה לדעת האם יבין את עומק הכוונה ויביא לו יותר. ולכן כאשר מדברת רבקה ליעקב היא אומרת לו הנה שמעתי (הקרי) את אביך מדבר אל עשו אחיך הביאה לי ציד, כלומר הוא ביקש רק דבר מסוים, ועשה לי מטעמים, ולא ביקש יותר מזה, ותלה ברכתו בזה, וזה היה תמורה מאד לרבקה מדוע יבקש יצחק דבר כזה, וכי חסר לו אוכל, וכי רבקה לא בישלה ארוחת ערב ביום ההוא, ומחמת קושיא זו הבינה רבקה ברוח קדשה [והיא כבר הבינה את היסוד הזה בגיל שלש] שכוונת יצחק הוא לבחון אם עשו יעשה יותר מזה, אם הוא גדול במדת החסד כמו שהוא היה אומר כל הזמן, ולכן היא אומרת אל יעקב לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טובים, לא משום שהיא חשבה שזה הוא מאכלו של יצחק וכמו שהקשה רש"י, אבל משום שאם יצחק מבקש אחד הוא רוצה לראות שנים, הוא לא רוצה צדקה הוא רוצה גמילות חסדים, אלא אפילו גמ"ח צריך איזה הסבר, כלומר אם עושה יותר מהצורך וזה יהיה להבל וריק א"כ זה לא גמ"ח, ולכן היא מסבירה שזה לא להבל ולריק, זה דבר שבאמת הוא נצרך הלילה, ויצחק באמת לא ביקש את זה, ויעקב באמת לא יגיד לו את זה, אבל זה מסביר מדוע זה גמ"ח ולא לשוא.

ולכן לא רק שרבקה לוקחת שני גדיי עזים במקום אחד, אלא עיין בפ"ז ותתן את המטעמים ואת הלחם אשר עשתה ביד יעקב בנה, ולכאורה לחם מאן דכר שמיה, הרי יצחק לא ביקש את זה כלל, אבל הוא הדבר, שודאי לא ביקש, אבל זה מובן מאליו למי שהולך בדרכו של אברהם, וזה בחינת אליעזר לרבקה, שביקש ממנה דבר אחד והיא עשתה כפלים, והוא חוזרת על זה עכשיו בשעת נטילת הברכות. ויעקב מיד הבין את כוונת רבקה בזה, ולכן אף שלא נצטוו להדיא, אבל כאשר ראה שאביו לא הכירו וקיבל ממנו את הלחם ואת המטעמים, מיד כתוב בפכ"ה ויבא לו יין וישת, והלא לא ביקש ממנו יין, וגם רבקה לא ציוותה אותו, אלא שהבין יעקב מחמת עצמו שכל הענין בזה הוא להוכיח את ענין הגמ"ח, וממילא פשוט שעליו להבין יין לסעודה, שאף שאין זה בגדר צדקה אבל בודאי זה בגדר גמילות

חסדים. ולכן כאשר ראה יצחק שמי שהביא לו את האוכל הביא אותו בגדר גמ"ח, ולא בגדר צדקה, לכן אז מיד לאחר השתיה אמר לו יצחק אביו גשה נא ושקה לי בני, ומן השמים הוסיפו ריח טוב לבגדיו עד שנתרחבה נפשו של יצחק בתענוג הריח [ספורנו], והכל הצטרף לקיום של גמ"ח במדרגה ראשונה, ולכן עכשיו הוא מיד מוכן לברך, משום שהצליח בבחינת החסד.

ונראה שזו גם היתה שאלת יצחק "מה זה מהרת למצוא בני", דבהשקפה ראשונה נראה כאילו זה שאלה של מה בכך שאין לה שום חשיבות, אבל לפי הנתבאר נראה שיצחק עמד על המהירות שהגיע אליו האוכל שזה הוכחה שמי שמי שהביא לו את האוכל עשה כן מחמת שהוא חדור ולהוט במדת הגמ"ח, וזה הוא כמש"כ במס"י פ"ז וז"ל וכן תמצא כל מעשיהם של צדיקים תמיד במהירות אברהם כתוב כן וימחר אברהם האהלה אל שרה ויאמר מהרי וגו', ויתן אל הנער וימחר, רבקה ותמחר ותער כדה (ועוד כתוב פעם שניה ותמחר וער כדה אל השקת) כו' מלמד שכל מעשיהם של צדיקים במהירות וכו', והיינו שמי שחדור להט פנימי של גמ"ח הוא יעשה את המצוה בזריזות עצומה, ולכן מיד עמד יצחק על נקודה זו של המהירות שבה הגיע אליו האכל, וזה היה עוד שלב בהצלחת הבחינה של מדרגת הגמ"ח של עשו.

והנה הזכרנו לעיל שיצחק לא בחן את יעקב בבחינת החסד משום שהרגיש שזה לא שייך לו משום שיעקב היה איש תם יושב אהלים וממילא אין לו שייכות לזה, אבל באמת זה משום שיצחק לא ידע שכאשר עשו בא עיף מן השדה וביקש צדקה, הרי היה עיף ורעב, וביקש להדיא שרק יתן לו מן האדם הזה, רק נזיד עדשים להשביע רעבונו, אבל הרי יעקב נתן לו לחם ונזיד עדשים, וגם הלא נתן לו לשותות [מן הסתם] יין שהרי כתוב ויאכל וישת, הרי שעבר יעקב בהצלחה כבר לפני הרבה שנים את מבחן הגמ"ח, וזה הוא גופא מה שהסביר יעקב לעשו שאם הוא יתן לו לחם ונזיד עדשים ויקיים בזה גמילות חסדים, הרי בזה יעקב דורך בעקבות אברהם, וממילא הבכורה תהיה לו, כלומר כי זה היה ברור שיעקב גדול מעשו בשמירת התורה בכל פרט והיה השומר דרך אברהם האמיתי, ורק במדת החסד היה עשו גדול מיעקב, ולכן זה היה הספק השקול מי הוא שיקבל את ברכת אברהם, ולכן ביום פטירתו של אברהם נסתבה ההשגחה שאפילו במישור זה יוכיח יעקב את עצמו שהוא ראוי לברכת אברהם, ולכן כאשר הזדמן הדבר וביקש עשו ממנו צדקה, החליט יעקב לעשות גמ"ח, כנכדו האמיתי של א"א, שעד עכשיו עשו היה היחידי במדת החסד שלו, שהרי ליעקב לא היה פנאי והזדמנות לזה, אבל עכשיו ביום מיתו של אברהם, המשפחה יושבת שבעה, יעקב לא נמצא בביהמ"ד, הוא במטבח מבשל נזיד עדשים, ומיד הקב"ה מזמין לידו הזדמנות לגמול חסד, וממילא מבין יעקב מה שהוא צריך לעשות.

ובעצם זה הכוונה שמכר עשו את הבכורה, שכבר תמהו כל המפרשים איך אפשר למכור בכורה, ומה היה המחיר וכו', אבל מה שאמר יעקב לעשו שבה שהוא מאכילו וגומל עמו חסד זה גופא יהיה הטעם מדוע יאבד עשו את הברכות, כי באמת יעקב היה איש תם יושב אהלים, כל כולו תורה, ורק דבר אחד חסר לו ואפשר שבה עשו גדול ממנו שהרי ציד בפיו, אבל כאן ניתנה לא ההזדמנות לעשות חסד וממילא זה ישלים מה שחסר לו ובהכרח הוא יהיה הבכור שאז הוא יקבל את הברכות.

ולפי זה נראה שאף שיעקב היה עומד האמת וא"כ איך

שיקר ליצחק, אבל לפי דברינו הוא לקח את הברכות שהיו שייכות לעשו, כי באמת עדיין לא החליט יצחק למי ליתן, וכל מה שעשה יעקב הוא רק לעבור את הבחינה במקומו של עשו, משום שבעצם גם הוא בעל חסד כמו עשו, אלא שיצחק לא ידע את זה, אבל בעצם לא סבר שזה שקר, ולכן כאשר הציעה רבקה שילבש את עורות וצמר העזים וכך לא יתפשונו אביו בתעתעו, ממילא הסכים לזה. ולכן אמר כמתעתע, אבל לא מתעתע ממש, כי באמת לפי שלימותו במדת החסד מגיע לו ברכת אברהם נמי.

וממילא כאשר ראה עשו שיצחק בירך את יעקב וצעק צעקה גדולה ומרה, ויצחק גילה לנו שבא אחיו במרמה ולקח ברכתו, מיד הבין עשו שהמרמה לא אירעה עכשיו בשעת הברכות אבל עיקר המרמה אירעה בשעת חילוף הבכורה, ולכן אמר ויעקבני זה פעמים את בכרתי לקח וזה עתה לקח ברכתי, שבאמת הרי הבכורה לא לקח ממנו במרמה, אבל עכשיו איגלאי מילתא למפרע את גודל המרמה של הבכורה, שבזה שלקח ממנו נזיד עדשים והפך את יעקב ממקבל לנותן, מטעם זה נלקחו הברכות ממנו וניתנו ליעקב, וממילא מה שקיבל יעקב את הברכות אין זה אלא שלימות של המרמה שהתחילה בזמן לקיחת הבכורה, ועיקר המרמה הוא שיעקב הראה את עצמו כאילו איכפת לו מרעבונו של עשו, אבל באמת עשה כן רק בכדי להשתלט על עשו.

ולכן כנ"ל לא קשה כלל איך שייך שהברכות שהן מקור ההשפעה הטובה הן ג"כ מקור השנאה האיומה, כי באמת הם

ענובים וקשורים זה בזה, בודאי הברכות הוא מקור ההשפעה הטובה, אבל מכיון שזה תלוי בשמירת התורה א"כ זה בדוקא הוכרח לבא לעולם ע"י שיעקב ירמה את עשו, ועשו ירגיש את עצמו מרומה, ואז ישנא אותו ויהיה לו רשות להתנקם ממנו עבור נטילת הבכורה והברכה, אבל אילו היה זה בא בשלום ובאהבה והיה עשו מסכים שהברכות יותנו ליעקב א"כ לא שייך שעשו יהיה השומר על הברכות שלא יהיו שייכות ליעקב א"כ שומרים את התורה, הבברכות ניתנו לו בתנאי, וקיום התנאי אינו אלא ע"י עשו, וממילא זה מוכרח בעצם נתיתן, א"א היה שיותנו לנו באופן אחר. זהו כל היסטוריה היהודית ומלחמתם עם עשו בכל השנים.

ואמנם אפילו כאשר ישראל חוטאים והם מאבדים את הברכות ואת השפע הטוב שלהם, עדיין יש להם נשק אחד חזק כנגד עשו, וזה מה שרמז לו יצחק כאשר אמר הקול קול יעקב והידים ידי עשו, שאמנם הידים של עשו ישלטו בהם, אבל קול תפלתו של יעקב יכול להתחזק ולהתגבר על זה, ורק ע"י תפלה אפשר לצאת מהצרה, ונמצא שמדת החסד הוא מה שמשייך אותנו לברכת אברהם, שמירת התורה הוא התנאי שאנו יכולים להחזיק בברכת אברהם, ותפלה הוא מה שיכול להחזיר אותנו לברכת אברהם במדה ואין אנו שומרים את התורה מספיק, ולכן על שלשה דברים העולם עומד – על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים.